

NOVE KNJIGE

PAVLE UGRINOV: »ZADAT ŽIVOT«,
»NOLIT«, Beograd 1979.
Piše: Vojislav Sekelj

Romani pisani u prvom licu jednine samom narativnom strukturu zahtjevaju povjesno-logičke okvire, unutar kojih se iskazani subjekat, naspram sadržaja djela, određuje autobiografski, ostvarujući značajan proces kulture integracije, doključujući u bitnom razliku između umjetničkog i stvarnog. Time sadržina ističe ideju djela s namjerom da implicite ukaže na problem oblikovanja — stvaranja, a koja pobuđuje interes čitaoca za nastalu diskrepanciju između ideološke i estetske sfera, poturajući informaciju čitačevoj svijesti kao duhomu sintezu sadržaja, otelovljujući Hegelovu misao da ideja u svijest unosi najviše interesa duha. Estetička kvadratura koja se ovdje javlja slijedi nakon ispravnog odgovora da je umjetničko djelo prije svega izraz a ne saopćenje. Kako onda lučiti izraz od saopćenja? Saopćenje ne mora da bude i u pravim umjetničkim ostvarenjima i nije puki nosilac izraza. Čime i kako raspoznati ostvareno pripovjedačko Ja književnog djela od samog autora (može ogradom od njegovog artificijelnog stava), a što je potrebno da umjetničko djelo zasnuje svoj estetski, odnosno nov ontološki entitet u čitaocu da se ne bi cito doživljaj sveo na informaciju (razumljivo da ovde već i informacija ima izvjesna estetska svojstva)? Simplificirano, nov ontološki entitet (a u zoru kulturne integracije) u čitaocu treba da se ostvari u jedinstvu njegove ličnosti sa svjetom kojega živi, u tom jedinstvu život biva sredstvo življena od kojega umjetnička djela nisu odvojena zidom klasnih, socijalnih, moralnih, političkih, religioznih i ostalih mogućih pregrada; i tako se njegovi duhovni ciljevi suštinski povezuju s transformacijom društva, a umjetničko djelo, napose, roman i kritika, ukazuju da politiku »ne možemo odvojiti od područja moralnih vrednosti čovjekovog samoostvarivanja« (E. From). Estetska kvadratura, samim tim što je postavljena, povjesno je i rješena, recimo ne i na zadovoljavajući način, ali upravo to estetsku izdvaja od stroge nauke, a čovjeka od uniformne jedinke. Jer, čovjek (povjest) ne teži nekom rješenju, već povjesnom stanju, a to nije nova sintagma za teodiciju, već njeno izbjegavanje, ukidanje.

Smatramo sam da je sve ovo bilo oportuno izreći povodom knjige Pavla Ugrinova *Zadat život*, s obzirom na to da sadržina romana obuhvata složene poratne trenutke, sve do rezolucije Informbiroa, i »da se ne smije zapostavljati oblik iskaza stvarnosti prilikom interpretacije pripovijedanja u prvom licu. On je strukturalni zakon koji djeluje daleko u estetsku i ideološku oblast, a koji je upravo onda informativan kada se krši« (K. Hamburger, *Logika književnosti*). Ne smatram da je u knjizi *Zadat život* došlo do ozbiljnijeg kršenja tih sfera, prije bi se moglo govoriti o izvjesnim manjkavostima umjetničke strane knjige (obilje motiva, primetna bizarnost u uspostavljanju odnosa između junaka romana i ostalih, naročito ženskih likova, koji bi da su iskazani u trećem licu, činili ozbiljnu smetnju, zatim, vremenska perspektiva junaka romana je dobrano opterećena i racionalizirana iskustvom vremena pisana, a ne vremenom doživljavanja, primetne su naivne opservacije). I pored tih manjkavosti, Ugrinov artificijelno uspijeva suprostavljanjem ideološke i emotivne strane sprovesti ideju o unutrašnjem čovjekovom jedinstvu (i kvazi-jedinstvo ličnosti s logičkog motrišta je jedinstvo kojem se nema šta prigovoriti), kao i njegovo potrebi za unutrašnjom slobodom. Temporalnost radnje romana obezbeđuje povjesnost, s nakonom da se unutar nje logički zasnuje život junaka i promotri s političko-moralnog aspekta. Ugrinov samim naslovom *Zadan život* daje romanu egzistencijalnu potku, dovodeći svoga junaka u razne veze i odnose s drugim licima, stvarima i pojavama, postavljajući ga u situaciju apriorne istine i moralne beline. Ta apriorna istina nije rezultanta nekog aktivnog odnosa junaka romana, već proizilazi iz logičkog vođenja fabule s ciljem da se izostri moralno-politička podvojenost junaka, koju on u svijesti ne doživljava kao moguće otuđenje, već kao nepravdu.

Potražimo li prisniju motivsku vezu, a s obzirom na tok radnje romana, uočićemo da se izdvaja linija odnosa Belog i pripovjedačkog subjekta romana, koja vrhuni u poglavljju *U Mićkoj kancelariji* i povezana je s bekstvom Belog. Već na početku kazivanja, čitaocu se blago sugerira nedozvoljena rada Belog, s obzirom na izobilje i blagostanje u kojem živi, a sam Beli pokušava junaka romana pridobiti za svoje poslove, čemu se ovaj intuтивno opire. Ali, do kraja romana nijednom se ne sprovodi logička analiza Belog, kao na primer profesora Karadžića, što bi mu otvorilo nove vidike. Ugrinov inzistira na čistoti glavnog junaka i nekom njegovom izdvojenom pravu, da bi u troskotu Magdalena-Miće—on (junak romana), a u odnosu na epizodnost Đorđa, video svoje pravo na Magdalenu, tu »veliku grešnicu«, i unutar tih odnosa dao idejnu okosnicu romana s moralno-političkim reperkusijama na sudbinu junaka.

Većina likova romana konkretno je angažovana oko neke stvari ili ideje, ili starih uspomena, kao recidiva prošlosti, dok glavni junak ima neki »plijajući kurs« i uživa posebne prerogative. I ne samo što ih uživa, on svojom bićem osjeća da na njih iz nekog vrhonaravnog razloga ima i prava, pa stoga treba svog andela čuvara kao ličnog aždantanta, da bi nesmetano mogao studirati marksizam i pri tome uvijek nevinu i naivno ostati čist; on (junak) nijednog trenutka tokom radnje nije opterećen bremenom odgovornosti, u odnosu na Belog izlazi kao moralni pobjednik.

DRAGO KEKANOVIĆ: »POTOMAK SJENA«,
»Naprijed«, Zagreb 1979.
Piše: Ivica Župan

Suvremeni hrvatski pripovijedač, romanopisac, dramatičar, filmski i televizijski scenarist Drago Kekanović (1947) započeo je svoj književni put kao »borhesovac«, tj. kao pisac fantastičnih priča, a nastavlja ga fantastični oprečnim žanrom — realističkim romanom, točnije, djelom s ruralnom tematikom. Kao uspјeo eksperiment, ovaj roman bjelodano dokazuje kako idejno-tematska razina djela ne mora bezuvjetno uslovjavati modernost, odnosno nemodernost književne tvorevine, i da za dobra pesca nema loših tema.

Kekanović gradi svoje romaneskno zdanje na oporbi naspram realističke tradicije, svoju proznu organizaciju kreira kao njezinu najizravniju oporbu i opoziciju, implicitno dokazujući da se i ruralna tematika može obraditi na bitno drugačiji, složeniji, bogatiji i moderan način, koji će odgovarati potrebama i ukusu našeg vremena. Oslikavajući složeno vrijeme našeg poraća, sa svim lomovima i paradoksim, zadirući u dosad najčešće zaobilaze, skoro tabuirana područja, Kekanović je dokazao da se o selu može i na idejnem planu i na planu romaneske forme i izraza potpuno drugačije govoriti. Razglabajući sukob oca kulaka i sina revolucionara i komunista u trenucima prestrojavanja našeg društva i raslojavanja jedne bogate slavonske obitelji, pisac nam ne pruža samo jednu mogućnost tumačenja značenja njegova romana, kakvu nam je pružala tradicionalna realistička proza, već više njih, i to u različitim njihovim varijantama, ovisno o suptilnosti i dubini čitateljeva pročitavanja i pročeljavanja idejno-tematske razine djela, budući da ono pruža, poradi svoje slojevitosti i konotacijskog bogatstva, čitatelju dignitet svutorca. Time je autor nadvladao shemu tradicionalne realističke literature, poglavito one što ju ispisale tzv. »slavonski pisci«, po kojoj bi se tako zacrtan sukob riješio paradigmatski, definitivnom pobjedom jedne koncepcije i jednog svjetonazora (npr. kao u Kozarčevu *Duki Begoviću*, gdje sin ubija oca).

Kekanovićev roman dade se tumačiti i kao sukob nepopravljiva idealista sa stvarnošću s kojom se ne može niti želi identificirati, ako uzmemu u obzir sukob Andrije i narratora Viktora, i kao sukob umjetnika-revolucionara i praktičara-revolucionara, a zatim i na drugim idejnim razinama i planovima, a ako razmislimo i o za Kekanovića već tradicionalnom utuku fantastici, kroz čije referencije on progovara o junaku kao mračnoj, autodestruktivnoj, hereditetu opterećenoj osobi i iracionalnim elementima njegove naravi, što je također neuobičajeno za prozu tradicionalne provenijencije, onda se broj razina na kojima je moguće tumačiti ovaj roman znatno povećava.

Jednako je, čini se, pisac moderan i inventivan i u proznom izrazu. I na tom planu jednak je uspješno nadrasta i rastvara realistički koncept, odbacujući u njemu sve ono što je shematisam i konvencija. To je ostvareno u prvom redu specifičnom organizacijom plana izraza, koji podastire nove pomake u rastvaranju realističkih kôdova. Kekanović to ostvaruje iz nevjeronemljivim retoričkim kompozicione sheme, podvrgavanjem inverziji i novim razmještajem nekih tradicionalnih žanrovske uzuša, »uvoda«, »peripetije«, »rasplet« i »epilog«. Otpočinjanje romana »epilogom« i drugi vidovi rastvaranja konstitutivnih žanrovske uzuša sami po sebi ne bi bili dostatni da roman svrstamo u moderna djela. Tu je i suvereno, posebno, kekanovićevsko vođenje sileza i sižejnog toka, pri čemu ističemo osebujno razlaganje pripovijednog toka ostvareno pomoću umeđanja raznih epizodnih sekvencija, koje obogaćuju idejno-tematsku razinu romana i nude jedno novo tumačenje junaka i njihovih odnosa i usloviju njihovu dublju psihološku razradu.

Citatelj koji vrijednost djela prosuduje po tome koliko ono korespondira sa stvarnošću, u kolikoj je mjeri ono njezin odslisk, također će, procitavši *Potomka sjena*, doći na svoj račun, budući da Kekanović dijelom zadovoljava i tradicionalne zadatce realističke proze, nadograđujući se na poticajna njezina iskustva i na one njezine stечevine koje još i dan-danas mogu biti u uporabi i u književnoj funkciji. On je preyladao tradicionalnu hrvatsku realističku prozu na mnogim njezinim aspektima i ponudio nam moderno i plemenito romaneskno štivo.